

Bölüm 22

Kitap Değerlendirmesi Nasıl Yazılır?

Kitap yoksa; tarih sessiz, edebiyat boş, bilim felce uğramış, düşünce ve fikir üretimi durmuştur.

Barbara W. Tuchman

BİLİMSEL KİTAPLAR

Kitaplar bütün mesleklerde önemlidir. Fakat bilimde özellikle önemlidir. Çünkü, bilimsel iletişimin ana birimi olan temel araştırma makalesi, kısa (birçok alanda tipik olarak, beş veya sekiz basılı sayfa) ve dar bir konudur. Bu nedenle; bilimin önemli bir dalına genel bir bakış vermek için bilimsel kitapların yazarları, bir alanda açıklanan bilgileri sentezle yeniden düzenliyerek daha anlamlı ve daha geniş bir paket haline getirirler. Diğer bir deyimle, yeni bilimsel bilgiler daha geniş bir kapsam vermek için, ayıklanıp parçaları elenerek anlamlı bir hâle getirilir. Böylece tekil bitki ve çiçekler, hatta tohumlar, bilim doğasını oluşturmuş olur.

Bilimsel, teknik ve tıp (STM) kitapları pek çok çeşittir. Geniş kategori olarak; monografiler, başvuru kitapları, ders kitapları ve ticarî kitaplar olarak adlandırılabilir. Bu dört tip arasında önemli farklar olduğu için, değerlendirmeyi yapan kişi bu farklılığı anlamalıdır.

Monografiler: Monografiler, bilim adamları tarafından en çok kullanılan kitaplardır. Monografiler, bilim adamları tarafından, bilim adamları için yazılmıştır. Özel uzmanlık konularında ve ayrıntılıdır. Şekil olarak çoğu zaman, uzun tarama/değerlendirme makalelerine eşdeğerdirler ve bazılar gerçekten böyle isimlendirilirler (Senelik taramalar, da ilerlemeler v.b.). Bazı monografiler tek bir yazar tarafından, ama çoğu da birden fazla yazar tarafından yazılırlar. Eğer monografiye çok sayıda yazar katkıda bulunuyorsa, tek tek konuları veren ve sonra bunları bütünleşmiş bir şekilde kitap haline getiren bir veya birkaç editör bulunacaktır (Bu teoridir, uygulamada her zaman böyle olmaz). Bu tür bir monografi, “posta vasıtasıyla” biraraya getirilir. Başka bir yol olarak; konferans yapılır, makaleler sunulur ve ortaya çıkan kitap “bildirileri” içerir.

Uzun süredir, çok iyisi olmasa da, bir yayımcı olarak, şimdi bir tedirginliğimi ifade etmek istiyorum. Eğer, bir kitap değerlendircisi olarak, “yayımcıların aldığı inanılmaz ölçüdeki yüksek fiyat” hakkında yorum yapmak isterseniz, neden bahsettiğinizi bilin (Bu, kitap değerlendirmesinin her yönü için iyi bir genel kuraldır). Benim göstermek istediğim nokta şudur. Bazı değerlendiricilerin kitap fiyatlarıyla ilgili olarak çok basit bir fikri vardır. Hatta bazıları; basılı sayfası 10 sent’ten az olan her kitabın iyi, fakat sayfası 10 sent’ten fazla olanların “bilimsel toplulukları baltaladığını” söyleyerek basit bir formül öne sürerler. Gerçek olan şudur ki, kitap fiyatları büyük ölçüde değişkendir ve öyle olmalıdır. Bu değişim, kitabın boyutlarından ziyade okuyucu kitlesinin boyutuna bağlıdır. 10.000 veya daha fazla kopya satma kapasitesine sahip bir kitabın mütevazî bir fiyatı vardır; 1000-2000 satımı kapasitesi olan bir kitap ise yayımcı bu işte kalacaksa yüksek fiyatlı olmalıdır.

Bu nedenle, sayfa başına 10 sent fiyat (200 sayfalık kitap için 20 USD) özel konulu bir monografi için olmayacak ölçüde düşüktür.

Başvuru kitapları: Bilim çok sayıda veri ürettiği için STM yayımcıları verileri çok değişik şekilde derler. Bunların çoğu el kitabı türündedir. Bazı geniş konular ayrıca, kendi ansiklopedi ve sözlüklerine sahiptir. Bibliyografiler bir zamanlar sıradan başvuru kitaplarıydılar. Fakat bugün oldukça az üretiliyorlar. Bilgisayarla bibliyografik tarama yaygınlaştıkça, birçok sahada basılı bibliyografiler kullanılmaz olacaktır.

Başvuru kitaplarını yayımlamak pahalıdır. Çoğu, ürünü tasarlayan ve ürünün kalitesini garantilemek için bilim adamlarını danışman olarak çalıştıran ticarî yayımcılar tarafından üretilir. Yayımlanmış başvuru kitaplarının, özellikle de çok ciltli çalışmaların pahalı olma ihtimali vardır. Değerlendirmeyi yapanların bakış açısından esas mesele, çalışmada biraraya getirilen verilerin yararları ve hatasız oluşudur.

Ders Kitapları: STM yayımcıları ders kitaplarını, paranın olduğu yer bu saha olduğu için çok severler. Lisans seviyesindeki geniş kapsamlı başarılı bir ders kitabı, onbinlerce kopya satabilir. Yerleşmiş ders kitaplarının yeni baskıları sıklıkla (esasta kullanılmış kitap pazarını yoketmek için) yayımlanır. Bazı bilim adamları, ders kitabı telif haklarından mütevazî şekilde zenginleşmiştir.

Bir ders kitabının başarısı, satın alanlar (öğrenciler) tarafından değil fakat onu kullananlar (profesörler) tarafından belirlendiği için, ders kitabı tekil bir olaydır. Bu nedenle, STM yayımcıları bilimde isim yapmış kişileri; esas kullanımın ismi tanımakla olacağı düşüncesiyle, kitap yazmak için elde etmeye çalışırlar. Arada bir araştırmalarıyla tanınan büyük isimler iyi kitaplar yazarlar. Hiç olmazsa böylece, kitap bilimsel olarak çok iyi ve güncel olacaktır. Fakat maalesef, bazı çok parlak ve başarılı araştırmacılar iyi yazar değildirler ve onların kitapları öğretim aracı olarak hemen hemen yararsızdır. İyi bir değerlendirici, bir kitabı ders kitabı olarak yarar açısından değerlendirmelidir, kitabın üstündeki isim önemli değildir.

Ticarî Kitaplar: Ticarî kitaplar esas olarak kitap ticareti yoluyla satılan, yani toptancı ve perakendecilerin sattığı kitaplardır. Tipik bir kitapçı, yoldan geçen kişilerin, yani genel okuyucuların zevkine göre kitap satar. Kitabevleri bütün yayınların sadece küçük bir kısmını muhafaza edebildikleri için, yalnızca belli bir okuyucu kitlesinin ilgisini çeken kitapları sergiler. Kitabevlerinde, en çok okunan kitaplar listesinde gözüken çeşitli kitapları; genel ilgiye hitabeden kitaplar olarak ve belki de sadece bu kadar bulacaksınız.

Kitabevleri, bilim kitapları da satar. Hem de milyonlarca. Fakat bunlar; monografi, başvuru kitabı veya ders kitabı (üniversite kitaplıkları hariç) değildir. Bunlar bilim hakkında, genel okuyucu kitlesi için yazılmış kitaplardır. Çoğu maalesef bilimsel değildir ve bazıları itici şekilde yalancı bilimdir. Son zamanlarda en çok satan kitaplar listesine baktınız mı? Gerçekçi kitaplar kategorisinde belki ancak yarısı bilimsel bir konu ile ilgili olabilir. Beslenme ve diyet üzerine kitaplar, sağlık ve jimnastik kitapları bugünün pazarında çok popülerdir.

Bu kitapların bazıları çok sıradan ve hatta bilinçli olarak bilimsel bilginin yanlış kullanımını olmakla birlikte, birçok iyi STM kitapları da satılır. Birinci kalite bilim ve bilim adamını, ilginç ve eğitsel biçimde ele alan çok sayıda kitap vardır. Önemli bilim adamlarının biyografileri hemen pazar bulmaktadır. Hemen hemen bütün kitabevleri atomdan evrene kadar herşey hakkında kitap satarlar.

KİTAP DEĞERLENDİRMESİNİN BİLEŞENLERİ

Çeşitli türdeki STM kitapları arasında temel farklar olduğuna inandığım için, yukarıda bunları bazı ayrıntılarla tanımladım. Şimdi aynı şekilde, verimli bir kitap değerlendirmesi yapılırken nelere dikkat edilmeli, devam edelim.

Monografiler: Monografileri, özel bir konuda özel bir okuyucu kitlesi için yazılmış kitaplar olarak tanımlayabilirsiniz. Bu nedenle, monografi değerlendiren kişinin sadece bir tek önemli görevi vardır: Muhtemel okuyucuya tam olarak kitapta ne bulunduğunu anlatmak. Tam olarak kitabın konusu nedir? Ele alınan malzemenin sınırları nelerdir? Eğer monografinin çeşitli konuları varsa, belki değişik yazarlı her konu tek tek ele alınmalıdır. Kuşkusuz iyi bir değerlendirme, kitabın kalitesini yansıtacaktır. Sıradan malzeme çabuk geçilmeli, önemli katkılara ağırlık verilmelidir. İfadenin kalitesi, nadir istisnalarla, yorum gerektirmez. Okuyucular için, kitaptaki bilgi önemlidir. Çok teknik bir dil ve hatta bazı jargon beklenir.

Başvuru Kitapları: Başvuru kitabının konusu, monografiden çok daha geniştir. Yine de değerlendirmeyi yapan kişinin, uygun ayrıntılarla kitabın içeriğini vermesi önemlidir. Birçok düşünce ve kişiye bağlı malzeme içeren monografiden farklı olarak, başvuru kitabı gerçekleri kapsar. Bu nedenle, değerlendirmeyi yapanın ana sorumluluğu, başvuru kitabındaki malzemenin mümkün olduğu kadar doğruluğunu belirlemektir. Bir kütüphaneci, yanlış olan başvuru kitaplarının, hiç olmamasından daha kötü olduğunu söylemişti.

Ders Kitapları: Ders kitabını incelerken, değerlendiricinin değişik bir yaklaşımı vardır. Monografideki dilden farklı olarak, ders kitabında teknik dil ve jargondan kaçınılmalıdır. Okuyucu, kitabı yazan bilim adamının meslektaşı değil, öğrencidir. Kuşkusuz, teknik terimler kullanılacaktır, fakat her biri ilk kullanışta dikkatlice tanımlanmalıdır. Başvuru kitabından farklı olarak, kesinlik özellikle önem taşımaz. Orada burada, kesin olmayan bir sayı veya kelime, mesaj yerini buluyorsa kritik değildir. O zaman değerlendiricinin fonksiyonu, konunun ve sunulan bilginin öğrencinin kavrayıp anlayacağı biçimde iyi ele alınıp alınmadığını belirlemektir. Ders kitabı değerlendirenin ilâve bir sorumluluğu daha vardır. Eğer bu konuda başka kitaplar varsa (genellikle böyledir) değerlendirmeyi yapan, uygun bir kıyaslama vermelidir. Yeni bir ders kitabı, kendi başına iyi olabilir. Fakat mevcut olanlar kadar iyi değilse faydasızdır.

Ticarî Kitaplar: Yine, değerlendirmeyi yapanın değişik sorumlulukları vardır. Ticarî kitabı okuyan, bilim adamı veya öğrenci değil genel okuyucudur. Bu nedenle, dil teknik olmamalıdır. Daha da ötesi, diğer STM kitaplarından farklı olarak, bu kitap ilginç olmalıdır. Kitaplar, eğitim için olduğu kadar eğlence için de satın alınırlar. Gerçekler önemli olabilir, fakat gerçeklerin sıkıcı bir şekilde ortaya dökülmesi yersiz olur. Bilimsel kurallar bazen, bilim dışı kimsenin anlaması için zordur. Ticarî pazar için yazan bilim adamı bu noktayı daima aklında tutmalı, kitabı değerlendiren de aynısını yapmalıdır. Eğer bir nedenle, teknik olmayan bir kelime teknik bir kelimenin yerini alacaksa, bırakın öyle olsun. Değerlendiren kişi zaman zaman irkilebilir, fakat bilimsel kavramları genel okuyucuya oldukça başarıyla veren bir kitap, arada bir, hassas olmadığı için suçlanmamalıdır.

Son olarak, ticarî kitaplar için (bu konuda, diğer STM kitapları gibi), değerlendirmeyi yapan kişi okuyucuyu tanımlamaya çalışmalıdır. Herhangi bir okur-yazar kişi bu kitabı okuyup anlayabilir mi? Yoksa, bir dereceye kadar bilimsel yetenek gerekli midir?

Eğer değerlendirici işini iyi yapmışsa, muhtemel okuyucu baktığı kitabı okuyup okumayacağını ve niçin bu sonuca vardığını bilecektir.